

BARBARA VODANOVIĆ

Odjel za francuske i iberomanske studije

Sveučilište u Zadru

Obala kralja Petra Krešimira IV. 2, HR-23000 Zadar

bvodanov@unizd.hr

OSOBNI NADIMAK, FIGURA ZA DRUŠTVENO UVJETOVANI KONTEKST (NA PRIMJERU NADIMAKA S OTOKA PAŠMANA)

Pretpostavili smo da su nadimci, pragmatična nadimena nastala nekim od postupaka prijenosa značenja, zapravo figure za opće kulturno-etnički i povijesno obilježene lekseme. Nadimci, naime, nastaju na osnovi triju tipova semantičko-logičkih odnosa: sličnosti ili analogije, podudarnosti ili kontigviteta i spajanja ili intersekcije između referenta i leksičkoga sadržaja. Izvor motivacije nije (najčešće!) u formi leksema, nego u sadržaju apelativa i situaciji u kojoj je sadržaj izbio u prvi plan. Nadimak kao onomastički znak dobiva određena svojstva opće imenice (Juda = izdajica), ali ne gubi posve osnovno obilježje imenovanja, tj. identifikaciju.

1. Uvod

Sustavan pregled pisanja o nadimcima u recentnijoj hrvatskoj i svjetskoj onomastičkoj literaturi dala je Ankica Čilaš Šimpraga (2011) u svojem radu o osobnim nadimcima u Promini. Autorica je definirala sam termin i njegovu protežnost te je donijela pregled klasifikacija i tipologiju nadimaka kakve se najčešće upotrebljavaju u nas ističući pritom »izostajanje detaljnijega proučavanja njihova odnosa prema ostalim antroponimijskim kategorijama te barem djelomičan sociološki prikaz sredine u kojoj nastaju proučavani nadimci« (Čilaš Šimpraga 2011: 23).

U tome smislu, želja nam je upozoriti na rad objavljen pod naslovom *Quelques remarques sur la systématisation des sobriquets* (Nekoliko opaski o sistematizaciji nadimaka) (Vodanović 2004a) u *Zborniku 3. kolokvija o položaju francuskih studija u Hrvatskoj* još 2005., u kojemu se govori upravo o odnosu nadimaka prema ostalim antroponimijskim kategorijama na temelju klasifikacije nadimaka kako ju je izradio Ignazio Putzu u svojoj knjizi *Il soprano. Per uno studio multidisciplinare della nominazione*. Potrebno je napomenuti i to da su na sličan na-

čin o nadimcima pisali Živko Bjelanović (1978) i Nikola Kustić (1993), premda, jasno, s drugim specifičnim ciljem (tj. Bjelanović u kontekstu analize obiteljskih nadimaka u Bukovici, a Kustić s ciljem semantičkoga opisa i opisa tvorbe obiteljskih nadimaka u gradu Pagu).

2. Metodologija i korpus

Nadimci, osobito osobni, najnestalniji su, ali izrazito motivirani elementi antroponimijskoga sustava. Proizvod su trenutka, podložni su promjeni i zaboravu, a počesto su pogrdnoga karaktera. Ovdje donosimo korpus od 430 osobnih nadimaka prikupljenih na otoku Pašmanu, koji sadržava nadimke nastajale tijekom 20. stoljeća, tj. od njegova početka do danas, i odnosi se na muškarce i žene različite životne dobi. Građa je prikupljena terenskim istraživanjem, u razgovoru sa stanovnicima svih otočnih naselja. Suprotno pravilima terenskoga istraživanja, ovdje ne donosimo podatke o samim ispitanicima jer oni, zbog često pogrdnoga karaktera nadimaka, o njima rijetko i s nelagodom govore.

Osobne je nadimke moguće podijeliti na temelju različitih kriterija. Najčešći je onaj koji se osniva na semantičkim poljima koja su poslužila kao izvorište leksema za tvorbu nadimka, a njemu smo se i sami priklonili. Polja su podijeljena na temelju različitih asocijativnih figura (sličnosti, razlike, analogije). U mnogim slučajevima ne možemo potvrditi jesu li nadjevatelji motivaciju pronašli upravo u tim leksemima, odnosno tim semantičkim poljima, i na osnovi semantičkih odnosa koje smo mi pretpostavili. Stoga smo se pri strukturiranju ovakve podjele vodili formalnim kriterijima za podjelu semova, npr. *Maška* pripada semantičkomu polju životinja, te smo pretpostavili da nositelj nekom svojom osobinom slični mački. Odabir izvora motivacije najčešće ovisi o najočitijim i najosobitijim osobinama nositelja nadimka. Ako nekoga zovu *Pudlica*, to je zato što on jedini u svojoj sredini ima plavu kovrčavu kosu koja podsjeća na dlaku pudlice. *Šare* je pak jedini koji ima plave (ili zelene) oči, a ne smeđe, koje su uobičajene u populaciji zbog dominantnoga gena za smeđu boju očiju. To su identifikacije na razini fizičkoga izgleda. One mogu biti pozitivno motivirane, kao u prethodnim primjerima, ili pak negativno, kao kod nadimaka *Kljajo* ili *Škroce*, koji su izvor imali u fizičkome nedostatku nositelja koji je, naravno, bio njihova posebna karakteristika.¹

¹ Nadjevatelj osobnoga nadimka kao polazište svojega odabira uzima u obzir, uglavnom nesvjesno, značenje leksema. Kad se za polazište fenomena uzima značenje (u nelingvističkim je postupcima ono manje specifično nego u lingvističkim), nailazi se na nedoumice pri objašnjenju njegove vrijednosti. Općeprihvaćeno je razgraničenje na denotativne i konotativne semantičke vrijednosti. U našem je slučaju riječ o primjerima konotativne vrijednosti koja na semantičkoj ljestvici »varira od nulte afektivnosti do x-kvalitete s predznacima minus (pejorizacija, augmentacija) i plus (diminutiv, hipokoristik)« (Bjelanović 1988: 121). Treba dodati da su razmjerno učestali i oni nadimci koji u cilju izazivanja pozornosti komuniciraju »poruku s dvostrukim smislom« (Bagić 2012: 159),

U nizu sljedećih primjera navest ćemo i pokušati objasniti razine koje su presudile odabiru leksema kao izvora motivacije. Fonološka i morfološka razina tiču se forme izraza, ali svakako utječu i na sadržaj jer je svaki jezični znak entitet s dvama licima, a svaka promjena forme utječe i na promjenu sadržaja.

Prvo smo nadimke klasificirali na temelju podjele koju je primijenila Menac-Mihalić (1993) u dvije veće podskupine – u tzv. prave osobne nadimke i neprave osobne nadimke. Nepravi su oni nadimci koji su nastali tvorbenim procesima od prezimena (ili osobnih imena), odnosno koji su motivirani njima, kao npr. *Dun-ko*, *Ičo*, *Šante* ili kao hipokoristici *Vjeko*, *Dado*, *Mile* i sl., od kojih neki već imaju status osobnoga imena u hrvatskome onimijskom sustavu (npr. *Mile*), a drugi nemaju (npr. *Zizi*).² Drugi stupanj klasifikacije pravih osobnih nadimaka izvršen je na osnovi sličnosti, podudarnosti i preklapanja, a nepravih na temelju toga jesu li nastali od osobnoga imena ili od prezimena. U bilješkama donosimo objašnjenja za one nadimke koji nisu dovoljno semantički transparentni nepripadnicima skupine ili su pak motivirani neočekivanim logičko-semantičkim obratom. Postoji i kategorija nerazvrstanih osobnih nadimaka, za koje od ispitanika nismo dobili nikakav podatak o mogućoj motivaciji i podrijetlu te u bilješkama samo upućujemo na moguće izvore motivacije.

2.1. Pravi osobni nadimci

2.1.1. Pravi osobni nadimci nastali na osnovi sličnosti (analogije):

a) sa životinjom: *Běko*³, *Bik*, *Búkavac*⁴, *Caparîni*⁵, *Câpo*⁶, *Cërba*⁷, *Čăče*⁸, *Čăcić*,

kao u slučaju kada ćelavoga čovjeka nazivamo *Rico* 'kovrčav'. U takvim je slučajevima riječ o svojevrsnome ironijskom obratu ostvarenu igrom riječima.

² Pitanje definicije nadimaka nastalih od osobnih imena i dalje je otvoreno. Jesu li neslužbeni oblici osobnoga imena kakve upotrebljavamo u neformalnoj komunikaciji uistinu nadimci ili samo varijantni oblici istoga imena? Bjelanović (1982: 176) kaže da svaka promijenjena forma imena nije varijanta imena, navodeći da je »osnovni kriterij za razlikovanje različitih realizacija antroponima semantičkog [...] karaktera«. Nadimke motivirane imenom definira kao »one postavke u kojih fonološka ili tvorbeno preinaka imena izaziva značenjske promjene koje nisu samo hipokorističkog ili pejorativnog karaktera« (Bjelanović 1982: 185–186). Hipokoristik, prema tome, nije nadimak. Da bismo, dakle, sa sigurnošću mogli utvrditi je li riječ samo o varijanti imena ili o nadimku, trebali bismo se upoznati sa svakom situacijom pojedinačno i doznati posjeduje li ta varijanta određeni semantički karakter.

³ Tal. *becco* 'jarac'.

⁴ Bjeloglavi sup (*Vultur monachus*); nositelj ga je zaslužio zbog vrlo bučnoga načina govora. Motivacija je proizašla na osnovi sadržajne veze između osnovne imenice *bukavac* i glagola *bučiti*.

⁵ Ptica *caparan*, *ćropa*, ne naročito lijepa pjeva.

⁶ Riba *capor* (*Anguilla vulgaris*).

⁷ Riba *cerba* (*Blennius spec.*), zovu ju i *slinavka*, ali nemamo potvrde da je to motivacijska veza za ovaj konkretni nadimak.

⁸ *Čăcić*, *Čăče*, *Čăca* prema *čača* (*Uranoscopus scaber*), riba velike glave.

Čáca, Čüčić⁹, Cólíca¹⁰, Cúk, Gáleb¹¹, Gavûn, Glavôč, Gôlub¹², Grdelínka, Grîčko, Gûska, Jâstrebović, Jěžek, Kâleb, Komorića¹³, Kônj, Kúnac, Kunîc, Lisîca, Máčak, Mâška (m.), Mâška (ž.), Médo, Miš, Mravínac, Mûha, Mûlja¹⁴, Mûšun, Osînac, Ôvcâ, Pátak, Pâuk, Pêrga¹⁵, Péšo¹⁶, Petešîc¹⁷, Pívac, Prasîca, Pûdlica, Pužîc, Rénjo¹⁸, Sîpa, Sîpica, Skákavac, Sôkol, Sóva, Šévo, Škrpun¹⁹, Škûmbri²⁰, Švrâka, Tîca, Trlja, Volîc, Vûk, Zéc

b) s biljkom: Čipûlo, Lále²¹, Pamidôr, Smôkvica, Zdrâča

c) ostalo:

c1) pojavna asocijacija – fizički izgled: Baîca²², Bâjdo²³, Baškotîn, Bilínka, Bráda, Brko, Côtîc, Còto, Cřni, Čuncûlo, Čalínko²⁴, Čüčo²⁵, Čúle,

⁹ Riba čučin (*Paracentropistis hepatus*).

¹⁰ Ptica vrana (*Cornicum genus*). Vrane su vrlo brojne na otoku, a budući da napadaju usjeve, nisu osobito omiljene.

¹¹ Uz uobičajenu predodžbu o galebu kao kradljivcu ribe, moguće su i druge: *galeb* je mogao biti i onaj koji je uvijek gladan.

¹² Može biti ptica (*Columbidae*) ili riba (*Myliobatis aquila*).

¹³ Riba komorka (*Chrysophrys aurata*).

¹⁴ *Mulja* je naziv za glavu hobotnice, a tako se može nazvati i čovjek koji nerazgovijetno govori.

¹⁵ *Perga* (*Serranus scriba*), riba lijepih šara, lijepe glave.

¹⁶ Imamo potvrdu da je motivacija u ovome slučaju izvedena od *pešikan*, tal. *pescecane* (*Charrax ferox*), 'morski pas'. *Pešo* je često i hipokoristik od osobnoga imena *Petar*.

¹⁷ *Petešîc* < *peteh*; pijetao nije domaća riječ, upotrebljava se pri oponašanju stranoga dijalekta (Jurišić 1973, s. v. *peteh*).

¹⁸ Prema vrlo maloj ptici koja ima *žuti bagulin*, a zovu ju *renjača*.

¹⁹ Riba (*Scorpanea porcus*). Nositelj je zaslužio taj nadimak jer se, prema ispitaničkim riječima, *ka' bi zimi išli na ribe, stiska od zime ka' škrpun*.

²⁰ *Škumbar* (*Scomber scomber*), riba lokarda ili školjka (*Spondylus gaederopus*). Na Pašmanu se lokarda naziva skuša, a školjka škumbor jednostavno školjka, pa je moguće da je naziv preuzet od ribara iz drugih krajeva i upotrijebljen kao motivacijski leksem za ovaj nadimak.

²¹ Prema *lala* 'tulipan'; *lala* je iz nekoga razloga poistovjećivana općenito s cvijetom plave boje, a nositelj ovoga nadimka ima plave oči.

²² *Baica* je vjerojatno prema *baja* 'široka, a plitka posuda koja se može rabiti za pranje posuđa, robe i sl.'. *Baja* može biti i hipokoristik od imena *Bartul*.

²³ *Bajdo* je nadimak bivšega nogometaša Hajduka – Bernarda Vukasa, a nositelj ga je zaslužio jer je imao svijetlu kosu kao i rečeni nogometaš.

²⁴ *Čalínko* je, kao i *Doktor*, nosio naočale u djetinjstvu. Zanimljivo je da je u slučaju *Čalínka* motivacija izravna, a u slučaju *Doktora* neizravna i kreće od pretpostavke da svi doktori nose naočale.

²⁵ Nositelj je imao tremor, poremećaj pokreta glave.

*Dòktor, Dúple, Đúmba*²⁶, *Gäro, Gröso*²⁷, *Jašokûp*²⁸, *Jergôla*²⁹, *Kîka, Kîleša, Kljâjo, Kostûš, Kûso, Kwartûč*³⁰, *Läzo*³¹, *Mëka, Mîster Bîn*³², *Mûsa, Mûto, Ôrko, Pičo, Picônica, Rîca, Rúnje, Šäro*³³, *Škróce, Šútalo, Tabakîn*³⁴, *Trëskalo, Ušica, Vršina, Zúbe, Žile*

c2) pojavna asocijacija – ponašanje: *Bacâč, Bôca, Brculîn*³⁵, *Brîci*³⁶, *Bûrek, Čakulëta, Čicâla*³⁷, *Čûčo*³⁸, *Damižanica, Gôjko*³⁹, *Göšpodica, Hëro, Këso, Krstítelj, Kunjarica*⁴⁰, *Lóla, Lûla, Lûlica, Lúne, Mökri, Mûfa*⁴¹, *Ôko Sökolovo, Pûšilula, Pûšonja, Rädio-Miléva, Radodâjka, Sîkavac*⁴², *Sikîrica, Súdac, Sûrutka, Šërif, Šköda*⁴³, *Špëkulo, Trombučëlo, Valërija Pîškica, Zádivica, Zrmanja*

c3) anegdota – najčešće je riječ o poštapalici koju je nositelj upotrebljavao u govoru ili pak o izrazu koji je izrečen jednom, ali je ostao upamćen ili se prepričavao: *Brćo, Brûš, Digomatîja, Hëmege, Jâ-i-vîli, Jûnge, Kalîgo, Kûšo, Mého, Mîslin-Mîslin, Mörski, Mújo, Páca, Pelelôni, Petrôlje, Rädö, Rûče, Rûzina, Srëda, Stâro Gôzje, Šâbata, Šöma, Študënt, Talijančić, Tânta, Tëmelj, Trîca, Vagûn.*

²⁶ Prema frazemu *jesti ko' đomba* 'ne imati mjere u jelu'; nositelj je bio debeljuškast.

²⁷ Tal. *grosso* 'velik'.

²⁸ Prema izrazu *as o'kup*, a na temelju sličnosti nositeljice (ispijena lica, zakrivljena nosa) i lika na karti asa od kupa na igraćim kartama za briškulu.

²⁹ *Jergola* je 'ručka od brodskega timuna'. Nositelj nadimka bio je mršav, tanak kao i ta ručka.

³⁰ *Kwartuč* je često prezime u okolici Benkovca (Polača, Šopot), ali ovaj je nadimak motiviran niskim rastom nositelja prema izrazu *kvarat od čovika*; *kvarat* 'četvrtina', prema tal. *quarto*.

³¹ Prema biblijskome mučeniku Lazaru. U našim se krajevima izraz *lazar* upotrebljava kao apelativ za osobu koja je 'sakata na nogama', a nositelj ovoga nadimka izgubio je nogu.

³² Nositelj je dobio nadimak na temelju fizičke sličnosti s Rowanom Atkinsonom, glumcem koji je tumačio lik Mistera Beana.

³³ *Šaro* je čest naziv za osobe plave („žute“) kose te plavih ili zelenih očiju.

³⁴ *Tabakîn* je prema *tabak* (tal. *tabacco* 'duhan' > tabakera), čovjek niska rasta i nabita stasa.

³⁵ Prema glagolu *brcati* 'bacati'; nositelj je često zbijao („bacao“) šale.

³⁶ Nositelj je bio „oštar kao britva“.

³⁷ Prema glagolu *čičiti* 'cvrčati'; nositelj toga nadimka mnogo je govorio.

³⁸ Nositelj je navodno cuclao prst. Zanimljivo je da je isti leksem upotrijebljen kao osnova za dva nadimka različite motivacije. U prvome slučaju imamo *čućati* za 'tresti', a u drugome za 'cuc-lati'.

³⁹ U ovome slučaju 'onaj koji odgaja'. Nositelj je bio trgovac pa je tomu zanatu poučavao mlade naraštaje.

⁴⁰ *Kunjarica* je specijalizirana naprava slična košari koja služi za vađenje školjki kunjaka (*Arca noe*); ovdje je to nadimak ženi koja je često odlazila na more loviti ribe i „brati“ školjke.

⁴¹ *Mufa* < tal. *muffa* 'pokvareno vino'.

⁴² Vjerojatno prema *sîkavica* 'drača ružičastoga cvijeta, sjekavica (*Carduus stellanus*)'.

⁴³ Prema *škoda*; *škoditi* 'kvariti; činiti štetu'.

2.1.2. Pravi osobni nadimci nastali na osnovi podudarnosti na temelju suprotnosti (ironija):

Biskup, Čar, Cigo, Gospodarič, Kardinâ, Kmět, Ljêpi, Pâpa, Pòp, Popič, Popòvica, Slatkî, Sřdar, Šěf, Vladîka.

2.1.3. Pravi osobni nadimci nastali na osnovi podudarnosti na temelju položaja:

a) zanimanje: *Anîta-dê-ô-ô, Ardîto*⁴⁴, *Bäksa, Butigîr, Frâtar, Komesâr, Křčmar, Pilôto, Podnárednik, Préglednik, Pulicîja, Sědlar, Šekûndo, Škopiprasîca, Vòđa*

b) stanje: *Barôn, Fratrič*⁴⁵, *Mulîca, Pobogâca, Potřibica*

c) podrijetlo: *Bänjac*⁴⁶, *Bóžinica, Břdarika, Jêrkovica, Jônika, Golešîнка, Kâtičîka, Kolânka, Kovačûška, Krâjka, Kúnjani, Kúnjanin, Lûška, Macolîнка, Mîhinica, Mrljânka, Murtêrka, Nêvika, Pikunîka, Pâkoška, Rôsanka, Rûšovica, Sînska, Slavônka, Stázika, Škvajînovica, Šoško, Špalatrîнка, Špirûška, Tomašîka, Turânjka, Ugljânka, Ugrîнка, Ungarêž, Vlâjna, Vlâšîc, Vrgadîn, Zaratîнка, Zdrêška*⁴⁷, *Zdrêškica*

d) ostalo – u ovu smo skupinu uvrstili one nadimke čiji leksemi zalaze u polje toponima u širem smislu. Iako je motivacija nadjevatelja mogla biti raznolika, osnovni poticaj leži upravo u mjestu (grad, država...) uz koje je nositelj na neki način vezan. Nadimak je često potaknut nizom različitih stereotipa koje vežemo uz razne narode, države ili skupine. *Merikanac, Rus* i sl. može biti netko tko je živio ili radio u Americi ili Rusiji pa se vratio u svoj rodni kraj, ali i netko tko se ponaša ili izgleda „američki”, „ruski”, „francuski” i sl.: *Brändibur, Francûz, Merikânac, N(i)jémac, Rûs, Štrûmica.*

2.1.4. Pravi osobni nadimci nastali na osnovi preklapanja (nasljeđa ili imitacije):

a) prema članu obitelji – ovamo smo uvrstili nadimke naslijeđene od nekoga pretka (oca, djeda, strica) i nadimke nastale na temelju opreke ili analogije s nadimkom pretka ili poznatijega člana obitelji. Zanimljivo je da je samo u jednome slučaju motivacija krenula od žene prema muškarcu:

⁴⁴ Prema tal. hist. *ardito* 'vojnici jurišne trupe u talijanskoj vojsci'.

⁴⁵ *Fratrič* je bio često nadimak djetetu iz siromašne obitelji koje nije imalo ni ođeće, pa su ga fratri oblačili u svoje halje.

⁴⁶ *Banjac* u ovome slučaju nije onaj koji je podrijetlom iz mjesta Banj, nego onaj koji je s Banjem povezan po nekoj drugoj, nama nepoznatoj osnovi.

⁴⁷ Ovdje je najčešće riječ o nevjestama koje se identificiraju prema mjestu ili obitelji iz kojih potječu, pa je tako *Nevika* došla iz Nevidana, a *Kolanka* je od Kolanovih, tj. iz obitelji Kolanović. Moguće je da je nadimak dobiven prema obitelji u koju su nevjeste došle udajom, npr. *Brdarika* se udala u Brdariće.

*Bacáćevica*⁴⁸, *Bajōka*⁴⁹, *Cicínica*⁵⁰, *Délać*⁵¹, *Guskîć*⁵², *Elëktra*⁵³, *Kájinica*⁵⁴, *Kapetànūša*⁵⁵, *Kóćinica*⁵⁶, *Koškìnica*⁵⁷, *Kōviljkin*⁵⁸, *Křčmarica*⁵⁹, *Làik*, *Mačëlovica*⁶⁰, *Màla Máre*, *Màli Póle*, *Màli Stípe*⁶¹, *Múlac*, *Mùlja*, *Olíva*⁶², *Ōmerka*⁶³, *Pamidōrka*⁶⁴, *Pàtka*⁶⁵, *Pipiōlica*⁶⁶, *Puínac*⁶⁷, *Ràška*⁶⁸, *Skáko*, *Slàvkovica*⁶⁹, *Stríc*⁷⁰, *Šimíc*⁷¹, *Škōdić*⁷², *Tičinica*⁷³, *Tvrđi*⁷⁴, *Ždribac*⁷⁵.

b) prema nekome drugom

b1) živome: *Bernârdo*⁷⁶, *Brcūga*, *Būcić*, *Būdrović*, *Būngur*, *Càlo*⁷⁷, *Crnošija*, *Dešpōja*, *Đēni*, *Hītler*, *Jōna*, *Kájo*, *Kalibârdi*, *Katūša*, *Kēnedi*, *Líla*⁷⁸, *Magiljânović*, *Māndić*, *Míšo*⁷⁹, *Nínčević*, *Njōla*, *Přivčić*, *Střgacić*, *Šáre*,

⁴⁸ Supruga joj zovu *Bacać*.

⁴⁹ Liči ujaku kojega su zvali *Bajoka* (< tal. *bajocco* 'papinski mjedeni novac').

⁵⁰ *Cicina* kći.

⁵¹ Oca su zvali *Delija*.

⁵² Oca su zvali *Guska*.

⁵³ Prema ocu koji je po zanimanju električar.

⁵⁴ Prema suprugu kojega zovu *Kajo*.

⁵⁵ Suprug je kapetan broda.

⁵⁶ Prema bratu kojega zovu *Koce*.

⁵⁷ Prema suprugu kojega zovu *Koška*.

⁵⁸ Prema supruzi koja se zove *Koviljka*.

⁵⁹ Suprug je bio krčmar.

⁶⁰ *Ma(r)čelova* supruga.

⁶¹ Nadimci *Mala Mare*, *Mali Pole*, *Mali Stipe* govore da u obitelji postoje (ili su postojali) *Mare*, *Pole* i *Stipe* kojima nositelji tih nadimaka na neki način sličje.

⁶² Supruga joj zovu *Popaj*; oba nadimka potječu od likova iz poznate serije animiranih filmova.

⁶³ *Omerova* supruga.

⁶⁴ *Pamidorova* supruga.

⁶⁵ *Patkova* sestra.

⁶⁶ *Pipiolin* sin.

⁶⁷ Oca mu zovu *Pujo*.

⁶⁸ Nadimci *Laik*, *Mulac*, *Mulja*, *Skako* i *Raška* naslijeđeni su od djedova.

⁶⁹ *Slavkova* supruga.

⁷⁰ Oca su mu zvali *Zio* (< tal. *zio* 'stric').

⁷¹ Šimin sin.

⁷² Škodin sin.

⁷³ Žena *Tici*.

⁷⁴ Oca mu zovu *Mekuš*.

⁷⁵ Oca mu zovu *Konj*.

⁷⁶ Prema nekome *Bernardu*, laiku u samostanu sv. Duje u Kraju.

⁷⁷ *Calo* je zapravo reducirani oblik prezimena *Zalović* koje u obliku *Calovi* nose svi pripadnici prezimena kao pridjevsku izvedenicu. Ovaj *Calo* nije pripadao *Calovima*, ali im je bio fizički sličan.

⁷⁸ Prema imenu psa kojemu je nositeljica nadimka vlasnica.

⁷⁹ *Đeni*, *Kajo* i *Mišo* imena su stvarnih osoba koje su poslužile kao poticaj za dobivanje na-

Šešelja, Špaleta, Tartalja, Trüman⁸⁰, Žèpina⁸¹

b2) neživome⁸²: Đèkna, Kèrempuh⁸³, Kòko, Njòfra, Pajác, Pòpaj.

2.2. Nepravi osobni nadimci⁸⁴

a) prema osobnome imenu: *Dúde, Dùdi, Dúnko, Fifi, Frde, Gájo, Íco, Íkeša, Jádrica, Jákavac, Jáki, Jòka, Júko, Kážo, Kèko, Kóce, Lúcka, Máčo, Méme, Mómo, Pečínko, Stipurína, Šánte, Šínka, Tòjo, Tomažín, Zízi*

b) prema prezimenu: *Baškòti*⁸⁵, *Šíši*.

2.3. Nerazvrstani osobni nadimci:

*Babajòka*⁸⁶, *Babélaç*⁸⁷, *Bacáč*, *Batitãulo*⁸⁸, *Búnja*⁸⁹, *Bužèka, Cíca, Cicèla, Cigalíni, Čénço, Fèrmaš, Frca, Gèsta, Gùlja, Gvantèli, Híhi, Ještíka*⁹⁰, *Káca,*

dimaka. Neki je Đeni bio poznati biogradski, a ovaj pašmanski zavodnik; *Kajo* je dolazio prositi po otoku pa su jednoga siromašnog momka tako nazvali; *Mišo* je nadimak dobio po Miši Kovaču, poznatome i popularnome pjevaču kojemu je ličio.

⁸⁰ Motivacijski impuls za nadimke *Hitler, Kalibaldi* (< Garibaldi), *Kenedi* i *Truman* poznat nam je iz udžbenika povijesti.

⁸¹ Nadimci *Brcić, Budrović, Bungur, Burcuga, Crnošija, Dešpoja, Jona, Katuša, Mandić, Magiljanović, Ninčević, Njola, Pivičić, Šešelja, Špaleta, Tartalja, Strgačić, Šare* i *Žepina* motivirani su prezimenima koja se nalaze u bliskome okružju otoka ili na samome otoku Pašmanu (osim *Magiljanović*), a pripadaju stvarnim osobama s kojima su nositelji tih nadimaka dolazili u kontakt (prijatelji, kolege i sl.) ili su se s njima na neki način mogli usporediti. *Njola* je npr. u Murteru nadimak za ribara jer je čovjek prezimena *Njola* bio poznati ribar s otoka Iža. Možda je i ovdje na snazi ista motivacija. *Mandić* je bio mehaničar, pa je nadimak zaslužio po prezimenu mehaničara *Mandića* koji je bio poznat u cijelome kraju. *Šare* je bio poznati šibenski trgovac, a nositelj toga nadimka bio je također trgovac. *Jona* i *Katuša* jesu istovremeno i prezimena i nadimci na otoku.

⁸² Ovdje je uglavnom riječ o tzv. *izmišljenim* antroponimima, a to su prema Bjelanoviću (1985, bilješka 2), antroponimi koje susrećemo u književnim djelima, u odnosu na *realne*, tj. antroponime koji pripadaju stvarnim ljudima.

⁸³ Nositelj je bio brbljiv, a teme je najčešće preuzimao iz satiričkoga lista *Kerempuh*. U Dalmaciji je *kerempuh* također i naziv za vraga.

⁸⁴ Vidi bilješku 2.

⁸⁵ Nositelj nadimka bio je usvojen, no tvrdio je da se njegov biološki otac zvao Tomažo Baškoti.

⁸⁶ V. *Bajoka* (bilješka 49) uz reduplikaciju početnoga sloga.

⁸⁷ Jurišić (1973: 19) spominje nadimak *Babelo* na Vrgadi, ali ne daje podataka o motivaciji.

⁸⁸ Prema *batiti*, kao u u frazi *bati bandiru* 'vije zastavu na brodu' (tal. *battere* 'tući' > *batiti se* 'trgnuti se').

⁸⁹ *Bunja* 'rupa, jama, pećina' (Anić 1991); tal. *bugna* 'koš'. Postoji kao nadimak (Jurišić 1973: 32) i prezime.

⁹⁰ Prema *jetika* (*jeftika, jevtika, jeptika*) 'sušica' (< njem. *Hektik*; Jurišić 1973: 81).

Kësa, Kévo, Köška⁹¹, Kûndûr, Mâca, Njâkçe, Otmanjûc, Páca, Paçînî⁹², Parâda⁹³, Patâlja, Pípe, Pipiôla, Prikopâje, Prâpac, Púcalo, Puçîni, Puçurîn, Pûri, Rôta, Rûskavac, Sâulo⁹⁴, Sâva, Síre, Spáho, Šëcki, Šëgo, Šëpica, Škavîca, Šmâjko, Šôti, Šprde, Štrkalica, Tâja, Tasîca, Tatarânj, Tintân, Trâpa, Tundurîja, Tûtopeta, Vûna, Zâko, Žâžo, Žobîni.

3. Nadimak kao proizvod psihološkoga i socijalnoga djelovanja

Više je puta ponovljeno da nadimak često više govori o osobi koja ga je kreirala negoli o osobi koja ga nosi te da nam odašilje informacije o običajima i svakodnevnome životu zajednice u kojoj je nastao. Prema teoriji o generalizaciji i kategorizaciji, razvijenoj unutar socijalne psihologije koncem 60-ih godina 20. st., svaka osoba ima individualiziran pogled na svijet koji je proizvod fizičkoga i društvenoga okruženja, fiziološke strukture, potreba i ciljeva te stečenoga iskustva. Tako će pripadnici iste skupine, unatoč individualiziranomu pogledu, ipak dijeliti zajedničke kognitivne svjetove jer je veća sličnost njihovih potreba i ciljeva te fizičkoga i društvenoga okruženja unutar kojega se odvijaju njihova iskustva (v. Krech, Crutchfeld i Ballachey 1962). U tome možemo prepoznati organizaciju spoznaje na temelju prototipova o kakvoj govori i Putzu citirajući Paicheler (Putzu 2000: 83) kada kaže da »se osobe vode nekom vrstom generalizacije koja dovodi do apstraktnih prototipova koji pak omogućavaju klasifikaciju predmeta u odnosu na njihovu veću ili manju udaljenost od *idealnoga primjerka*«. Prvi je korak u kreiranju nadimka formiranje dojma o osobi koju imamo pred sobom. Dojam možemo opisati terminom *atribut osobnosti*, kako ga naziva Paicheler. Nakon što smo prikupili dovoljan broj informacija o licu, tijelu, ponašanju, boji glasa ili kontekstu, krećemo k sintetiziranju individualnoga profila osobnosti. Prvi stimulans za proces sintetiziranja profila osobnosti najčešće kreće od glave (npr. *Čaća, Glavôc*) i lica (npr. *Břko, Čalínko*) analizirane osobe. Poznata je činjenica da ljudi s lica drugih odčitavaju mnoštvo različitih informacija. Po licu prepoznajemo prijatelje i poznanike, s njega odčitavamo raspoloženje i osjećaje, pomaže nam u boljemu razumijevanju tijekom verbalne komunikacije i drugo. Što je neko lice udaljenije od prototipa univerzalnoga lica, to je lakše prepoznatljivo, a što mu više nalikuje, to ga je teže identificirati. Najveću pozornost privlače oblik i izgled lica, kosa i oči (npr. *Šâro, Lâle*). U osnovi su, dakle, oblik i boje (npr. *Cřni, Bilínka, Rîca*), nos (npr. *Jašokûp*) i usta (npr. *Zûbe*). Veličina se uzima kao apsolutna vrijednost (malo, srednje, veliko), kao odnos dimenzija ili kao konfigu-

⁹¹ *Koška* m. nadimak 'kvočka, kokoš' (Jurišić 1973: 95).

⁹² V. Jurišić (1973: 147) *Paçin* nadimak; usp. *Paçen*, m. ime, *paçuh*, 'čovjek nevješt, šeptrlja' i *paçuha, paçkavac* 'mucavac' (Anić 1991).

⁹³ *Parada* 'zadnje od četiriju vesla na gajeti (na krmi)'.

⁹⁴ Vidi *saular* 'mali brak oko kojega se zadržavaju ribe' (Jurišić 1973: 187).

racijski element. Na primjer, nositelji nadimaka *Baïca* i *Tabakîn* zaslužili su svoje nadimke prema apelativima za predmete iz svakodnevne uporabe zbog niskoga rasta i nabitoga stasa (v. bilješke 22 i 34). Neki teoretičari ponašanja (npr. Argyle 1988) smatraju da se asocijacija tih vanjskih karakteristika i osobnosti osobe događa tijekom neverbalne komunikacije koja uključuje geste, pokrete glave i tijela općenito, držanje, izraz lica, smjer gledanja, distanciju, fizički dodir, orijentaciju, boju glasa i, konačno, izgled odjeće te način ukrašavanja tijela. No, samoj kreaciji nadimaka treba nadodati i događajni karakter diskursa, dakle verbalnu komunikaciju ili tzv. *instances de discours* o kojima je govorio Benveniste (1986: 45). U verbalnoj se komunikaciji jezik kao sustav znakova stavlja u uporabu i pomoću tih diskretnih i svaki put jedinstvenih akata, tj. diskurzivnih instancija, aktualizira u govoru. Pragmatična uloga nadimka stvorena je u komunikacijskoj situaciji, u obraćanju sugovorniku, u govorenju o „trećemu”, najčešće onomu izvan komunikacijskoga čina. Čilaš Šimpraga (2011: 24–25) kao krajnje slučajeve takve prakse navodi nekolicinu nadimaka uz koje napominje da se »nikad ne izgovaraju pred nositeljicom ili djecom«, nazivajući ih nadimcima s ograničenom uporabom. U komunikacijskome se trenutku događa spajanje znanja o svijetu, vanjskih karakteristika i osobnosti osobe, jezika u uporabi te se događa prijenos značenja ili »stvaranje semantičkog pomaka u značenju imenice« (Pintarić 2002: 188–189). To je trenutak u kojemu se informacije koje imamo o osobi sublimiraju u jedan istovremeno kompozicionalan i formulativan izraz. Etnolozi govore o formulativnim izrazima kao o »klišeiziranome tipu diskursa koji se zbog svoje sintaktičko-semantičke fiksiranosti može smatrati znakom . [...] Taj model dobiva značenje s obzirom na odnos prema stvarnome – dakle tek svojom uporabom u određeno kontekstu, u određenoj diskursnoj cjelini« (Endstrasser 1991: 162).

Rezultat takve semantičko-sintaktičke fiksiranosti odražava se na formalno jezičnome planu na način koji često prkosi normi. Naime, fonološki i morfološki oblik često je izraz prenesenoga značenja, odnosno semantičkoga pomaka u značenju nadimka, pa morfološke kategorije (rod, broj) ne moraju kategorijalno odgovarati sadržaju referenta. Čest je slučaj da se muškarce naziva nadimcima u ženskome rodu, npr. *Sikîrica* (nadimak brza, odrješita čovjeka naglih kretnji), *Prasîca*, *Mâška*, *Bâksa*, *Jergôla* i dr. jer su nadimci odraz sadržaja izraza kojim je referent imenovan ili pak situacije u kojoj je sadržaj izbio u prvi plan. Tako je, na primjer, čovjek koji se kao dječak običavao skrivati u trnovitu živicu nazvan, pri čemu nisu bile presudne ni forma, ni sadržaj leksema, ni kategorijalna pripadnost referenta, već sam izvanjezični čin. Pozorniji čitatelj mogao bi prigovoriti da se u slučaju tih nadimaka u ženskome rodu može raditi o rodu nadređenoga pojma u kojemu rod nije motiviran spolom. Evidentno je tako da će izraz uzet iz semantičkoga polja riba nužno biti u ženskome rodu u hrvatskome jeziku, bilo da se odnosi na muškarca ili na ženu. No, s obzirom na to da u cijelome analiziranom korpu-

su (koji obuhvaća oko 430 nadimaka) nismo zamijetili da je takav obrat prisutan u imenovanju žena – žene su redovito imenovane nadimkom u ženskome rodu – to ne može biti kriterij. To nas vodi k zaključku da je u kontekstu društvene interakcije ženski rod onaj obilježen unutar opozicije obilježeno/neobilježeno te da kao takav doprinosi izražajnosti nadimka muškarca.

Radovan Vidović (1978: 7) tvrdi da je stvaranje i opstanak nadimaka postupak koji se najčešće vezuje uza zatvorene zajednice sela ili manjih gradova te da nije uobičajen u onim sredinama gdje se broj i sastav stanovništva neprestano mijenjaju. Ignazio Putzu (2000: 70–73) u spomenutoj knjizi – u kojoj se nadimci kao antroponimijska kategorija nastoje objasniti kroz prizmu psiholoških, socioloških i lingvističkih istraživanja – navodi i druge poglede na ovu problematiku. Putzu, naime, govori o tzv. mreži društvenih odnosa (*social network*) koja može biti uspostavljena na bilo kojoj razini života u zajednici, gradskoj ili nekoj drugoj. Priznaje, međutim, da procesi urbanizacije i industrijalizacije umanjuju međusobnu povezanost zajednice umanjujući pritom mogućnosti i potrebe za kontaktom među njezinim pripadnicima. No, zajednica, ma kakva ona bila, karakterizirana je određenim dimenzijama, gustoćom i centraliziranošću na objektivnome planu, dok je na subjektivnome planu organizirana na osnovi pristupa referentnoga ega (tj. nositelja nadimka) svojoj okolini (afektivan odnos, odnos temeljen na interesu i dr.). Mreža je složena jer se unutar nje isprepleće niz referentnih ega koji, svaki za sebe, tvore centar, ali su oni povezani i međusobno⁹⁵. Unutar mreže često se komunicira vernakularom nerazumljivim onima koji nisu njezin dio, tzv. autsajderima, no to ne znači da nadimak ne može funkcionirati izvan nje. Može, ali tada samo kao denotant.

4. Nadimak u odnosu na osobno ime i prezime

Nadimak je u ljudskoj svijesti sve ono što nije osobno ime ili prezime. No, kao što smo prethodno vidjeli na primjeru nepravih nadimaka, na osnovi samoga izraza ne možemo uvijek donositi zaključke o njegovoj pripadnosti nekoj od antroponimijskih kategorija. Imajući na umu povijest nastanka, i prezime je nadimak koje se od ostaloga nadimačkog korpusa razlikuje stalnošću, nasljednošću i nepromjenjivošću. Kako ne pripada službenomu dijelu imenske formule i nije nametnut službenim činom, nadimak je podložan slobodnoj motivaciji nadjevatelja te time evocira načelo stvaranja jezičnoga znaka uopće. U antroponimiji je, dakle, nadimak sve ono što dotičnoj osobi nije osobno ime.

⁹⁵ Ovdje bismo trebali dodati da je u novije vrijeme razvoj digitaliziranih društvenih mreža doveo do stvaranja zajednica koje nadilaze tradicionalne koncepte zajednice i komunikacije kao baze za razvoj nadimaka. Još je 1997. Barry Wellmann u knjizi *Culture of the Internet* istaknuo da je skupina ljudi koja komunicira elektroničkim putem zapravo društvena zajednica, tj. *social network*.

U službenoj je imenskoj formuli osobno ime (kao i prezime) denotativnoga značenja. To znači da ga »karakterizira odsutnost značenja« (Bjelanović 1988: 159). Za razliku od imenskih izvedenica⁹⁶ i nadimaka, neizvedeno je ime u službenome i u neslužbenome kontekstu uglavnom neutralnoga značenja, tj. svojstvena mu je *nulta afektivnost* (Putanec 1968–1969: 157, Frančić 1996).

Imena predstavljaju već oblikovan, stoga i neproziran onimijski sustav, te nam je razumijevanje procesa njihova nastanka otežano. Filozofi i teoretičari jezika složili su se da osobna imena nemaju nikakva značenja: ni primarnoga denotativnog ni sekundarnoga konotativnog, već da funkcioniraju kao oznaka za neku osobu. Nadimak, međutim, nema vrijednost samo oznake za konkretnu osobu jer uza se nosi semantizam usko povezan s konkretnim kontekstom u kojemu se aktualizirao i izrazito naglasio jedan segment značenja leksema. Bjelanović se (1978: 86) u svojemu članku o obiteljskim nadimcima zapitao znače li oni i izvan svoje osnovne onomastičke funkcije u identifikaciji ljudi te utvrdio da odgovor na to treba biti potvrđan »bez obzira na to što semantički sadržaj u dihotomiji znak/značenje može biti shvaćen kao odnos vlastitog imena prema apelativu ili kao odnos vlastitog imena prema predmetu imenovanja ili kao individualni odnos svakog govornika prema ljudima koji su imenovani«. Kustić (1993: 84) isto tako tvrdi da bi nadimak zapravo morao biti »jezična informacija o individuumu kojem je prvom nadjenut jer mu je nastanak motiviran određenim razlogom koji uvjetuje njegov semantički sadržaj izražen jezičnim sredstvom«. Dakle, ako ime označava, a ne znači (*Marko*), nadimak i označava i znači (npr. *Mùlja*, apelativ za glavu hobotnice, za čovjeka koji nerazgovijetno govori).

Još je 1981. Kleiber u svojoj knjizi *Problèmes de référence: description définies et le nom propre* razvio teoriju o predikatu denominacije prema kojoj i ime posjeduje specifični smisao vezan uz mogućnost imenovanja. Pritom se, denominacija ili oznaka po Kleiberu (2010: 137), sastoji od dviju semantičkih sastavnica. Jedna je sastavnica zajednička svim oznakama toga tipa, govori o tome da je riječ o nekoj cjelini, stvari i sl., a druga je sastavnica ona promjenjiva u zavisnosti od vrste stvari o kojoj je riječ. Pritom se one međusobno prožimaju i uvjetuju. Nadimak, koji također obavlja funkciju imenovanja, prožet je tim dvjema sastavnicama, a njegov leksički smisao moguće je objasniti drugim poznatim Kleiberovim principom „pripadnosti obitelji” (*ressemblance de famille*). Prema tome je principu prototip smješten na razinu prividnoga referenta koji obuhvaća različit niz primjera koji se očituju na vanjskoj razini. Rezultat takve organizacije jest višeznačna ili čak višekategorijalna jedinica koja upućuje na činjenicu da jedna riječ može

⁹⁶ O tvorbenoj strukturi osobnoga imena u imensko-prezimenskoj formuli v. Frančić (1996). Ondje se navodi da značenje imenske izvedenice može biti dvojako: afektivno neutralno ili afektivno obojeno, a afektivna vrijednost ovisi o komunikacijskome kontekstu koji se svodi na službenu ili neslužbenu komunikaciju (Frančić 1996: 24).

posjedovati više značenja, to jest može upućivati na više različitih referenata ili ... kategorija (Kleiber 1990: 155). U ovome kontekstu jasnija je aktualizacija jednoga od semova koji je, uključen u događajni karakter diskursa, postao sponom između nadimka kao leksema i nositelja kao referenta.

Nadijevanje nadimka razlikuje se od nadijevanja osobnoga imena time što je proces nadijevanja osobnoga imena sveden na trenutak odabira, a motivacija je vezana ne uza samo ime, već uz proces izbora imena koje se svodi na razloge zašto jedno, a ne drugo ime. Dakle, funkcija službenoga osobnog imena već je davno usustavljena kao identifikacijska i izvanlingvistička, dok nadimak, iako i sam služi za identifikaciju, predstavlja niz značajki. Putzu (2000) tako navodi sljedeći niz značajki po kojima se nadimak razlikuje od osobnoga imena:

- Za razliku od osobnih imena (npr. *Ruža*, *Srećko*), u nadimaka je semantička prozirnost funkcionalno relevantna (npr. *Pušilula* uistinu puši lulu, a *Kileša* uistinu ima herniju). Identifikacija i referencija operativne su na općoj i apstraktnoj razini, kao što je utvrdio i Bjelanović (1978)⁹⁷.
- Nadimak ima kodificirani karakter, to jest konotacija je u nadimaka potencirana kao jezično funkcionalna, ali razumljiva samo članovima skupine. Njime skupina želi naglasiti samo neka od obilježja i značenja jezičnoga znaka u cjelini. Za razliku od osobnih imena i prezimena, koja su uglavnom pertinentna i povijesno ovjerena unutar šire kulturne i društvene zajednice, u nadimaka se može uočiti i metaforički ili metonimijski prijenos imena.
- Nadimak je ograničen unutar vremena i prostora, on je privremen i ne-univerzalan, tj. ne moraju ga, za razliku od osobnoga imena i prezimena, imati svi.
- Neslužbeni karakter nadimka dopušta da se ne izgovori kako bi se izbjegla napetost unutar skupine, zatim da se alternira sa službenim imenom kako se imenovani ne bi našao uvrijeđen te da se kao forma upotrijebi izvan referencijalnoga konteksta, čime se gubi funkcija identifikacije.

Navedene značajke omogućuju vitalnost nadimka kao onimijske forme, što je i osnovna razlika u odnosu na osobno ime i prezime. Vitalnost omogućuje kreativnost u procesu imenovanja, a time i neobveznost podlijeganja „gramatici” jezika.

⁹⁷ Svojevrсна iznimka od toga pravila jesu nadimci nastali ironijskim prevratom. Neke smo od njih u ovome radu identificirali kao prave osobne nadimke nastale na osnovi podudarnosti na temelju suprotnosti (v. 2.1.2).

5. Nadimak kao znak

Stvaranje nadimka donekle reflektira stvaranje jezičnoga znaka uopće, izvan-jezični impuls stvara ime koje ima za cilj prenijeti informaciju. On je hibrid simboličko-ikoničke referencije. Kleiber bi u nadimaka mogao vidjeti i semantički paradoks imenovanja, koji prepoznaje kod poslovice, gdje je dio smisla obilježen ikonički u formalnome obliku nazivanja (Kleiber 2010). Jasno je da osobine spoznaja o referentu često u nekoj mjeri ulaze u okvir značenja, ali referent kao stvar koja je opisana riječju ne predstavlja značenje te riječi, te značenje nije proizvod, već proces njegova stvaranja. Za razumijevanje „značenja” nadimaka nije dovoljno samo utvrditi odnos forme i sadržaja, već je potrebno poznavati proces koji je povezao ta dva lica istoga znaka. S druge strane, onomastički znak kao dio jezičnoga korpusa znakova ima mogućnost prelaska iz jednoga razreda u drugi. A nadimak kao onomastički znak prošao je postupak onimizacije, pri čemu je zadržao određena obilježja opće imenice, ali pritom nije izgubio osnovno obilježje imenovanja – identifikaciju (Barac-Grum 1990). Ako značenje nekoga znaka koji je formalno jezično obilježen leksemom shvatimo kao organizirani skup svih njegovih pojedinačnih značenja, onda treba pretpostaviti da su ona povezana raznim vrstama logičko-semantičkih veza. No, jedno je pitanje unutarjezične organizacije odnosa, a drugo je pitanje odnosa prema referentu. Mi zastupamo ideju da nadimci nastaju na osnovi triju tipova odnosa: sličnosti ili analogije, podudarnosti ili kontigviteta i preklapanja ili intersekcije između referenta i leksičkoga sadržaja. Pritom se sličnost, podudarnost ili preklapanje vrši metonijskim prijelazom od temeljnoga k prenesenomu značenju, pri čemu se između leksema i referenta u trenutku govora aktualizira jedan segment značenja i jedna karakteristika referenta te se one povežu na temelju sličnosti, podudarnosti ili preklapanja. To nas vodi ideji o potencijskoj riječi (*parole potentielle*) koja pretihodi svakoj uporabi, u kojoj je smješten i potencijalni označenik (*signifié de puissance*), tj. ona nesvjesna realnost koja se aktualizira u trenutku govora (Picoche 1986). Prisjetimo li se nekih poznatih nadimaka, uočiti ćemo da se nadjevatelj prema svojemu referentu odnosio kao bilo koji jezični znak upotrijebljen u govoru prema svojoj sveukupnosti u jeziku. Nadjevatelj je izabrao, tj. aktualizirao samo jedan sadržaj, a sve ostale ostavio neaktualiziranima, nebitnima. Taj kreativni postupak izostaje kod nadijevanja osobnoga imena ili (osobito) prezimena.

6. Zaključak

Ako govorimo o pravim nadimcima – prema Menac-Mihalić (1993: 57) to su oni koji nisu nastali od osobnoga imena ili prezimena nositelja niti su njima motivirani; prema Bjelanoviću (1982: 185) to su oni oblici u kojih fonološke ili tvorbene preinake imena izazivaju značenjsku promjenu – nadimak je imenica *en effet*, efekcijska jedinica. Naime, kada u svojoj psihosistematici govori o osnovnim mehanizmima mišljenja koji sudjeluju u stvaranju jezika kao sustava koji putem znakova proizvodi govorne činove, Gustave Guillaume tako naziva rezultat procesa mišljenja. U trenutku govora govornik odabire i aktualizira u klasičnoj formi (veliko slovo, nominativ/vokativ) jednu od različitih vrijednosti koju opća imenica posjeduje *en puissance* kao potencijska jedinica isključujući sve ostale njezine vrijednosti. Zato je nadimak *Jergola* kao efekcijska jedinica onaj koji je tanak kao što je tanka motka na brodscome timunu, a ne zato što je ta motka tvrda ili meka, duga ili kratka i sl. što je sve *jergola* u svojem predstanju *en puissance*. Kreativnost kao značajka govora došla je do punoga izražaja upravo u kreiranju nadimaka. No, nadjevatelj je definiran i svojim izvanjezičnim kontekstom, sredinom u kojoj živi, njezinim uvjerenjima i normama, a svaki otklon od norme svakako je važan impuls za izbor, za stvaranje nadimka i za identificiranje pojedinca. *Čakuleta* ili *Radodajka* slikoviti su primjeri takvoga otklona. Nadimak je granična forma između imena i imenice, on ima značenje, no može funkcionirati i bez njega kao denotant, dakle kao semantički prazan element. Nastao je kreativnim postupkom u trenutku govora u kojemu govornik aktualizira jednu od niza psihičkih (npr. *Lune*), fizičkih (npr. *Coto*) ili situacijskih (npr. *Zdrača*) osobina referenta, i to onu osobinu koja je unutar društvene mreže odnosa dovoljno specifična da identificira, tj. izdvoji pojedinca. Proizvod je čovjekove spoznaje o svijetu i njegova djelovanja u svijetu.

Zaključno možemo napomenuti da se osobni nadimci s otoka Pašmana još uvijek mogu sresti kao predložak za stvaranje obiteljskih nadimaka, no činjenica da suvremeni način života, koji ruši tradicionalnu obiteljsku zajednicu, uništava potrebu za takvom vrstom identifikacije.

Literatura

- ANIĆ, VLADIMIR. 1991. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- ARGYLE, MICHAEL. ²1988. *Bodily Communication*. New York: NY Methuen.
- BAGIĆ, KREŠIMIR. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- BARAC-GRUM, VIDA. 1990. Mogućnosti preobrazbe vlastitog imena. *Rasprave Zavoda za jezik*, 16, Zagreb, 15–20.
- BENVENISTE, EMILE. 1986. Semiologija jezika. *Quorum*, 1, Zagreb, 41–60.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1978. Obiteljski nadimci u sjevernoj Dalmaciji. *Onomastica Jugoslavica*, 8, Zagreb, 75–92.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1982. Fonološke varijacije i varijante u antroponimiji. *Onomastica Jugoslavica*, 9, Zagreb, 175–187.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1988. *Antroponimija Bukovice*. Split: Književni krug.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2011. Osobni nadimci u seoskoj sredini na primjeru Promine. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 21–48.
- ENDSTRASSER, VILKO. 1991. Poslovice u kontekstu. *Narodna umjetnost*, 28, Zagreb, 159–190.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 1994. Međimurski obiteljski nadimci. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 20, Zagreb, 31–66.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 1996. Pregled mijena imenske formule i osobnog imena u njoj (na primjerima iz međimurske antroponimije). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 22, Zagreb, 17–36.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2014. Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih uvrštenoj u *Kvaternu kapitula lovranskog*. *Zbornik Lovranščine*, 3, Lovran, 137–162.
- GUILLAUME, GUSTAVE. 1973. *Principes de linguistique théorique. Recueil des textes inédits publiés sous la direction de R. Valin*. Québec – Paris: Presses de l'Université Laval – Klincksieck.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade II*. Zagreb: JAZU.
- KLEIBER, GEORGES. 1981. *Problèmes de référence: description définies et noms propres. Recherches linguistiques*. Paris: Université de Metz.
- KLEIBER, GEORGES. 1990. *La sémantique du prototype*. Paris: PUF.
- KLEIBER, GEORGES. 2010. Proverbes : transparence et opacité. *Meta*, 55/1, Montréal, 136–146. <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2010-v55-n1-meta3696/039608ar/> (pristupljeno 16. rujna 2016.).
- KRECH, DAVID; CRUTCHFELD, RICHARD S; BALLACHEY, EGERTON L. 1962. *Individual in Society: a Textbook of social Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- KUSTIĆ, NIKOLA. 1993. O semantičkom sadržaju i tvorbi obiteljskih nadimaka u gradu Pagu. *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 78–98.
- MENAC-MIHALIĆ, MIRA. 1993. Elementi drugog sustava u nadimku. *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 57–66.

- PICOCHÉ, JACQUELINE. 1986. *Structure sémantique du lexique français*. Paris: Nathan.
- PINTARIĆ, NEDA. 2002. *Pragmemi u komunikaciji*. Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- PUTZU, IGNAZIO. 2000. *Il Sopranome. Per uno studio multidisciplinare delle nominazione*. Cagliari: University Press.
- VIDOVIĆ, RADOVAN. 1978. O postanku i značenju splitskih nadimaka. *Čakavske studije*. Ur. Vidović, Radovan. Split: Čakavski sabor, 1–32.
- VINJA, VOJMIR. 1986. *Jadranska fauna – etimologija i struktura naziva I i II*. Split: JAZU – Logos.
- VODANOVIĆ, BARBARA. 2004a. Quelques remarques sur la systématisation des sobriquets. *Actes du 3eme colloque sur les études françaises en Croatie*. Ur. Le Calvé Ivičević, Evaine. Zagreb: Artresor naklada, 91–103.
- VODANOVIĆ, BARBARA. 2004b. *Antroponimija otoka Pašmana i teorija vlastitog imena*. Magistarski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- WELLMANN, BARRY. 1997. An electronic group is virtually a social network. *Culture of the Internet*. Ur. Kiesler, Sara. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 197–206.

Personal Nickname, a Figure for a Socially Conditioned Context (Exemplified by Nicknames from the Island of Pašman)

Summary

We have assumed that nicknames, the pragmatic supra-names created by methods of meaning transfer, are in fact figures for general culturally, ethnically and historically marked lexemes. Nicknames are, namely, formed on the basis of three logical-semantic relations: similarity or analogy, correspondence or contiguity and the overlapping of the referent and the lexical content. The source of motivation is not (most frequently!) in the form of the lexeme, but in the content of the appellative and the situation in which the content has come to the foreground. A nickname as an onomastic sign assumes certain characteristics of a common noun (Judas = traitor), but it does not completely lose its basic function of naming, i.e. identification.

Ključne riječi: osobni nadimci, otok Pašman, apelativi

Keywords: personal nicknames, island of Pašman, appellatives